

SANT SADURNÍ D'ANOIA ABANS DE LA SEVA FUNDACIÓ

SALVADOR LLORACH i SANTÍS

Sant Sadurní d'Anoia

INTRODUCCIÓ

Les terres que formen l'actual terme de Sant Sadurní d'Anoia, així com el seu entorn més pròxim, per la documentació que ha arribat als nostres dies, per cert no molt copiosa, des del segle X, sabem que estigueren poblades per immigrants vinguts majoritàriament de l'Empordà com també d'algun altre indret de les terres pre-pirinenques, aquests es barrejaren en el minso element indígena que hi havia.

Possiblement el primer assentament de forasters tingué lloc a finals del segle IX, ja que pensem que per aquesta zona la influència àrab es pot considerar nul·la, però no el perill, ja que era pas obligat per entrar al Pla de Barcelona des de les terres de Migdia. La Marca pròpiament dita era entre els rius Foix i Gaià, aquesta zona es pot considerar una vertadera terra de ningú,

però tot i així no estava despoblada, tal com ho testifiquen els documents (1).

Al ser lloc de pas entre les terres cristianes i les que estaven sota el domini dels invasors islàmics, hi havia en certs períodes un comerç mutu, n'és el seu testimoni el famós camí que va a tot arreu, l' "strata francisca" que en parlen tots els documents d'època, aquesta important via de comunicació passava per l'actual terme de Sant Sadurní d'Anoia; hi havia una bifurcació, possiblement entre les Serres i Monistrol coneguda per "strata mercadera" que anava a Lavit i s'endinsava per l'interior de l'actual comarca de l'Anoia. L'estructura del terreny era molt semblant a l'actual, sols que part de les terres estaven cobertes per una espessa capa de boscos i el brollar de l'aigua era molt més freqüent, la qual cosa en feia una zona apta per a viure-hi i treure'n profit. Això ens dona a entendre que aquest territori mai no estigué completament despoblat, sinó que una part de l'element indígena, portador de la cultura ibero-romana, encara que en un estat molt precari, estava assentat per aquests voltants, tenien el seu soplúig als indrets enlairats i feréstecs de la gran carena muntanyosa que domina el terme pel Sud. La caça i la pesca deuria ésser abundant, així com la ramaderia, encara que aquesta sols com a subsistència.

Dels segles X al XIII les terres de Sant Sadurní depengueren en part del monestir de Sant Cugat del Vallès i mercès al famós "Cartulari" del dit monestir benedictí podem ara esbrinar el que fou el territori a on s'assentà Sant Sadurní durant el període de la nostra història en què es forma la nostra identitat nacional. Pel contingut dels documents es comprova que hi havia una activitat agrícola no gens menyspreable, ja que són moltes les anotacions sobre vinyes, oliveres, arbres fruiters, cereals, etc., la qual cosa ens explica que en les clarianes dels boscos es treballava la terra. També s'aprofitava l'aigua dels rius per a moure molins i regar.

Abans de fundar-se la parròquia de Sant Sadurní, que dona nom a l'actual municipi, una sèrie de cases de camp (masies) i petits nuclis urbans estaven escampats per tota la contornada, sobretot a la vorera del riu Anoia i el Riudebitlles, aquests rius

són peces essencials en el naixement de l'activitat humana i econòmica d'aquella llunyana etapa, que fou l'Alta Edat Mitjana.

La parròquia de Sant Sadurní (única advocació d'aquest Sant que hi ha a les terres al sud del Llobregat, en tota la zona de parla catalana) consta esmentada com a tal al segle XIII (en el llibre de Balari, *Orígenes Históricos de Cataluña*, pàg. 518 es parla d'un judici ocorregut el 12-7-1066 a San Sadurni de Noya (sic) en tota seguretat el nom del poble està mal interpretat), i dels segles anteriors si és que existí no s'ha trobat fins ara documentació que ho acrediti. El document més antic que en parla és del 1264 i és un pergamí de la parròquia de Gelida a on el senyor Guillem de Cervelló, dóna a la universitat dels parroquians d'aquell terme, el privilegi d'usar, llossar, esmolar, i conservar les eines de pagès establint una casa, a on les fabriquessin i adobessin, amb el nom de Ferreria; a la firma d'aquest pacte hi ha el rector de Sant Pere de Gelida en Nadal de Solà i el rector de Sant Sadurní del Castell de Subirats en Pere Bibiona (2). Aquest document ens diu que l'església de Sant Sadurní el 1264 ja era parròquia, per tant ja estava envoltada d'un petit nucli de cases habitades, del qual es desprèn que Sant Sadurní deuria aparèixer com a petit nucli urbà a finals del segle XII o inicis del XIII.

Possiblement hi havia algun mas i al ser un lloc relativament solejat i planer, havent desaparegut definitivament els actes de pillatge per part del moros i a l'estar separat dels rius que envoltaven el terme s'hi anaren afegint cases fins que fou necessari edificar una església a la que posaren sota l'advocació de Sant Sadurní, possiblement en record del poble de l'Empordà? d'on procedien els seus avantpassats.

La població que s'assentà en aquest lloc devia provenir en part dels excedents de Monistrol i Espiells així com de les masies que hi havia per les rodalies.

Avui d'aquest primitiu nucli humà no en queda res de l'època, ja que tot es troba completament desfigurat inclús l'església. A l'entrada per la banda d'orient de l'antic nucli de Sant Sadurní, hi havia un pont d'una arcada fet de reble que salvava el desnivell d'un torrent anomenat en època moderna de Capdavall

de la Vila. Aquest pont, avui soterrat, s'ha tingut tradicionalment com de construcció romana, creiem que aquesta afirmació és completament errònia i no té cap fonament ni històric, ni estilístic, ja que deuria ésser una obra dels segles XIII a XIV feta a l'engrandir-se el poble. A més no creiem que l'"strata francisca" és a dir, l'antiga Via Augusta en part del seu recorregut, passés per l'actual casc urbà de Sant Sadurní, sinó que entrava al terme actual procedent de Can Bas, pel camí de les Solanès seguia per l'actual carretera que va a Piera a on hi ha les partides de les Roquetes i Bellestar i passava l'Anoia prop de Monistrol, seguia el llit del riu des de Vilarnau al Pas de Piles.

A continuació passarem a explicar una sèrie de topònims i antropònims que s'esmenten al terme de Sant Sadurní, abans que es fundés dita població. Tots aquests noms són els que s'han pogut localitzar és a dir que al llarg dels anys s'han mantingut vius per transmissió tant oral com escrita; d'altres malauradament ens és impossible donar cap explicació ja que encara que sigui fàcil la seva traducció no es pot saber a on estaven situats.

ONOMÀSTICA DEL TERME DE SANT SADURNÍ D'ANOIA I EL SEU ENTORN, DELS SEGLES X AL XII, QUE S'HA POGUT LOCALITZAR FINS ARA.

Any (1)	Grafia primitiva (2)	Grafia actual (3)
917	Subiratos	Subirats
917	Annoia	Anoia
917	Birlas	Riudebitlles
917	Vidde	Lavit
956	Cannadello	Canadell (Canaleta?)
956	Araio	Aranyó
986	Munistrol	Monistrol
988?	Spicillos	Espiells
992	Lopardo	Llopart
999	Rochetes	Les Roquetes
999	Mirone	Mir
1043	Esteva	Esteva
1043	Portel	El Portell
1111	Cebern	Lavernó
1117	Durandus	Duran
1121	Columbario	Colomer
1172	Ruvira	Les Rovires
1172	Triola	La Triola
1172	Bellestar	Bellestar
1196	Vilarnau	Vilarnau

(1) Correspon a l'any en què s'esmenta per primera vegada el nom.

(2) Tal com es troba escrit en el document més antic.

(3) Segons l'Institut d'Estudis Catalans i la Gran Enciclopèdia Catalana.

DESCRIPCIÓ DE L'ONOMÀSTICA RESSENYADA.

1.— SUBIRATS.

Etimologia: Possiblement provingui del nom d'un acci-

dent geogràfic "sobirà" que vol dir el que està més enlaire.

Documentació: En data 28-2-917 es diu que el castell de "Subiratos" estava en territori de Barcelona, a l'altra banda del Llobregat i a prop del territori anomenat Penedès (3).

En 12-8-956 un interessant document d'una compra feta per "Ennego" d'un alou, diu que hi ha torre, solanes, cases, terres, vinyes, oliveres, bosc, garrigues, altres arbres, prats, pastures, cavalls, fonts, reguers... tot en el terme del Castell de Lavit, afrontant a orient amb el torrent del Canadell que separa els termes de "Subiratus" i Lavit (4).

En 22-2-977 en la donació d'un alou que Ennec fa a Sant Cugat del Vallès es diu que "Kanadello" i "ipsas Puos" fan de terme entre "Subiratos" i Lavit (5).

En 988, del precepte de Lotari, sobre les propietats de Sant Cugat, es diu que Santa Maria i Sant Joan estan prop del castell de "Subiratos" el terme del qual per la part d'orient comença en el torrent d'"Avellano" fins el riu Anoia, i a ponent en el torrent d'"ipso Sanillate" (6).

En 18-2-992 en una venda feta per Geribert fill del vescomte Guitard i pare de Mir Geribert, es diu... "castro Subirados" prop "domus s. Ioannis" i prop "ipsos gorgos" ...(7).

En 18-8-993 en les donacions de "Guillerico" s'esmenta Sta. Maria de Monistrol prop del castell de "Subiratus" (8).

En 20-1-999 Ermenard dona el seu alou amb terres, vinyes, cases, corrals, torre, molins... en terme de Lavit i castell de "Subirados" (9).

Durant els segles XI i XII els esments sobre el castell de Subirats i el seu terme són molt abundants, quasi en tots apareix en afrontacions de terres. El Cartulari de Sant Cugat en parla en els documents núms. 511, 563, 653, 702, 749, 781, 805, 807, 836, 854, 919, 1018, 1019 i 1181. Tots fan referència a les rodalies de Sant Sadurní.

Situació: L'actual terme de Sant Sadurní d'Anoia en part és una disgregació del terme de Subirats que tingué lloc el 1764 en què es produí la separació de la vila i parròquia de Sant Sadurní de Subirats nom en el qual era coneguda des del segle XIII. A partir de l'any esmentat, s'anomena Sant Sadurní d'Anoia (Noya en la grafia del segle XVIII) ja que agafa el nom del riu que quasi parteix el terme per la meitat (10).

Al nostres dies el nom de Subirats el porta el terme que envolta el de Sant Sadurní per la banda de migdia, i per cert, és el terme més extens de l'Alt Penedès. Dalt d'un turó, davant mateix del Pujol d'en Figueres (11) hi ha les restes del castell de Subirats així com l'església dedicada a Sant Pere.

2.- ANOIA.-

Etim.: D'avoia: xai, paraula d'origen empordanès d'arrel llatina —ovucula— possiblement anomenat així pels primers pobladors que s'assentaren als seus volts al segle IX que procedien de l'Empordà i que tingueren la pastura d'aquest bestiar per primera necessitat, és a dir, foren exclusivament ramaders.

Doc.: En data 28-2-917 es diu que Ermenard i Udalard atenent la demanda de Sant Cugat que els demanava terres per treballar en el castell de Subirats prop del riu "Annolga". En el mateix document se l'anomena també "alveo Annolia" (13).

En 25-5-986 en una donació feta per Senderet i Adalelda en terme de Subirats i lloc de Monistrol es diu que confronta a ponent amb el riu "Annoia" i terra del cenobi de Sant Cugat (14).

En el precepte de Lotari del 988 a on es parla profusament del terme de Subirats s'esmenta diverses vegades amb el nom d'"Annolia" (15).

En 18-2-992 en la venda feta per Geribert a Sant Cugat d'una terra al terme de Subirats, amb molins... i aigua d'"Anolia" (16).

En 21-9-1103 Bernard "Jozfredi" ven a Sant Cugat l'alou que tenia a precari en terme de Subirats, prop de riu Annoia" (17).

En 25-5-1109 sobre una donació de terres fetes per Sendet i muller a St. Cugat, en el lloc de Monistrol a prop del castell de Subirats que afronta a occident "in flumine Annoia" (18).

En 12-7-1117 "Eldebaldus", dona terra treballada i erma, vinya i horta amb fruiters en terme de Subirats que confronta a cerç amb l'aigua d'"Annulia" (19).

En 15-4-1125 el monestir de Sant Cugat dona a Pere Bernard i muller Ermessenda la torre de Monistrol amb cases... i batllia... el mas d'Oliba Bonfill i una peça de terra prop del riu "Anoia" (20).

En 28-1-1132 Ramon Guillem de la Granada i sa muller concedeixen a Sant Cugat l'aigua del riu "Anoia" que poden agafar a l'alou dels donants en el terme de Monistrol i de Piera i es reserven durant vida la quinta part de les molgudes (21).

En 1-7-1158, en la donació d'un alou feta per Bernard Bremon i Sanxa al monestir de Sant Cugat que tenen a la parròquia de Sant Pere de Subirats es diu ...confronta a ponent "sumitate" de la riba de "Noia" (22).

En 25-8-1172, una donació feta per Bernard Ermengard i muller Beatriu del mas de la Rovira en el terme de Subirats, prop de la casa dita Bellestar es diu que confronta a orient amb el riu "Anoia" (23).

Situació: És el riu que travessa el terme actual de Sant Sadurní de ponent a llevant i del qual el municipi agafà el nom al separar-se de Subirats el 1764. Als seus costats és a on s'assentà la primitiva població del terme com és el cas de Monistrol, Espiells, Bellestar i Vilarnau i per on passava la "via principal" és a dir lloc obligat de pas per anar per una banda a les terres dominades pels àrabs i per l'altra a Lavit i zona d'Igualada. La importància d'aquest riu fou capital en el desenvolupament social i econòmic dels segles X al XII.

3.— RIUDEBITLLES.-

Etim.: És paraula indígena que significa "tronc d'arbre desbastat" (24).

Doc.: En data 28-2-917, el conegut document d'Ermenard i Udalard es diu que unes terres que es donen estan a prop del riu Anoia i el riu "Birlas" (25).

En 12-8-956, document de la compra d'Ennec quan parla dels límits diu: a migdia... la serra i el camí que va al castell de Lavit i baixa cap a la "Penne" i "rio Birlas" (26).

En 18-2-992 en la venda feta per Geribert fill de Guitard a Sant Cugat en el terme de Subirats, de terra amb molins d'aigua de l'Anoia i del riu "Birlas" (27).

En 24-10-1029 en una commutació feta per Gigo i els seus fills al monestir de Sant Cugat, en terme de Lavit, en terra de Sant Julià a ponent que va a les Roquetes, exclouen, "ipsa turre" amb les cases i la terra amb oliveres d'"ipsa Valle" fins el riu de "Birlas" i "ipso Molino vel ipso Mulnar" (28).

Situació: Aquest riu (o riera) tingué la seva importància per l'aprofitament que es féu de les aigües (igual que l'Anoia) per fer moure molins i per regar. Penetra al terme de Sant Sadurní per la partió amb el de Terrassola i Lavit i desemboca a l'Anoia davant mateix de Monistrol molt a prop del Bellesgar.

4.— LAVIT.-

Etim.: De vid, planta de la família de les ampelidàcies de la qual s'obté el vi.

Doc.: En 12-8-956 d'una venda feta per "Aigone" es diu que tot el que ven es troba en terme de "Kastrum Vidde" (29).

En 22-2-977 i en una donació al monestir de Sant Cugat, la

terra que es dóna està situada al "kastrum Vide" (30).

En 21-5-995 l'abat Odó de Sant Cugat commuta amb "Amelius" i muller "Godegeva" terres en terme d'"ipsa Vide" (31).

En 20-1-999 Ermenard dóna el seu alou amb terres, vinyes, cases, corral, torre, molins... en terme de "Vide" (32).

En 24-10-1029, commutació de terres amb el monestir de Sant Cugat per Gigo i els seus en terme de "Vid" (33).

En 17-1-1040 Sant Cugat commuta amb Mir Geribert i muller Guisla una torre amb cases i casals, terres, un molí i a més unes vinyes en el terme de "castro Vid" (34).

En 17-12-1066 Guillem Mir i Ermessenda venen l'alou que tenen prop del riu "Birlas" que confronta a cerç amb el terme de "La Vid" (35).

En 9-9-1080 Ramon Seniofred dóna a Sant Cugat les terres i vinyes que té a "ipsa Garganta" en terme de "Vite" (36).

En 22-5-1093 el monestir de Sant Cugat estableix els germans Galimany, Albert i Mir, amb terres, molí... al castell de "vitis" que llinda a cerç amb la "via publica" que va al "castrum Vitis" (37).

En 18-2-1108 Arnau Oliva i muller "Ermesen" venen a Arnal Guillelmí el mas que tenen en terme de "castro Vitis" en el lloc d'Aranno" (38).

En 2-2-1109 Ramon Guillelmí i mare Ermessenda donen el mas "Araino" que en vida havia donat Arnal Guillelmí en terme de "Kastro Vitis" (39).

En 17-7-1158 l'abat Ramon dóna a "Geraldó Guilamagni" el mas de la torre, confronta a cerç amb l'"strada superiore" que va al "castro de Vite" (40).

En 16-11-1178 "Raimundus de Vite" i mare Sanxa i ger-

mans donen al monestir de Sant Cugat un alou que tenen en les dues vies que van al coll de Garganta (41).

En 27-5-1190 "Geraldum de Vite" i mare reconeixen les propietats del monestir de Sant Cugat (42).

Situació.- El castell de Lavit es troba situat al poble de Lavit tocant a l'església de Santa Maria, es conserven restes de les muralles així com algun pany de paret. Lavit és un poble que el 1920 s'uní amb el de Terrassola i formà el municipi de Torrelavit o Terrassola i Lavit a ponent de Sant Sadurní. Avui pertany a Sant Sadurní la partida de les Serres, un tros de la Serra de Can Ribalta i la partida de l'Aixertell que antany foren de Lavit i separaven els termes el torrent del Canadell, que és el que en part avui s'anomena d'en Ferrer i que queda aturat per una presa prop de l'Anoia.

5.- CANADELL (CANALETA ?)-

Etim.: Concavitat llarguera a manera de canal, derivat diminutiu de canal, del llatí canale.

Doc.: En 22-8-956 venda feta per "Aigone" i muller "Druda" a "Gilmon" d'un alou es diu ... confronta a llevant, amb el torrent de "Cannadello" que és del terme de Subirats i Lavit i puja a la "Penna Rubia" o també amb el "Puioalt" o amb la serra que termena entre els castells (43).

En 22-2-977 una donació feta per "Wilemundo" al monestir de Sant Cugat es diu ...a part d'orient amb el torrent d'"ipso Kanadello" que està en els termes de Subirats i Lavit i també amb el "Puio alto" que hi ha damunt la "Rocha Rubia", després amb "ipsa Pinna" que està damunt les Coves, pel cim d'"ipsos Puios" que fan de terme entre Subirats i Lavit i van fins el torrent de l'"Araino". (44).

En 20-1-999, Ermenard dona un alou en termes de Lavit i Subirats i en la confrontació es diu, a orient amb el torrent de "Cannedello" i amb terra que fou de Morgada... (45).

En 15-4-1125 el monestir de Sant Cugat dóna a "Petro Bernardi" i muller "Ermesendis" la torre de Monistrol amb cases que està a prop del lloc anomenat "Canadel" "in circuitu de ipso Pugo" ... (46).

En 17-7-1158 l'abat de St. Cugat dóna a Gerald Galimany un mas que confronta a part d'orient amb el torrent de "Canadelo" que divideix els termes de Subirats i Lavit (47).

Situació.- Pel que es desprèn en la documentació deuria ésser l'actual torrent d'en Ferrer a on hi ha la presa de Can Codorniu i que es forma a les Serres que serveix de partió entre els actuals termes de St. Sadurní i Terrassola i Lavit. A les Serres es podria situar la "Penya Rosa" i el "Pujolalt" que s'esmenten en els documents i no s'han localitzat. El naixement del torrent d'en Ferrer se'l coneix pel nom de torrent de la Canaleta; també hi ha una partida en el cadastre de 1771 que porta aquest nom.

6.- ARANYÓ.-

Etim.: Fruiteta de l'arç negre o aranyoner, arbust que es fa en els prats i muntanyes, de forma i gust semblants al d'una pruna minúscula i aspra. D'una forma afí al cèltic agranio, on.

Doc.: En un del 12-8-956 s'anomena "Araio" (48); el 22-2-977 es diu torrent "Araino" (49); en 18-2-1108 s'esmenta "Aranno" (50); en 2-2-1109 es parla del lloc d'"Araio" (51); en 27-5-1190 hi ha el mas d'"Araio" (52).

Situació: Torrent molt a prop del poble de Lavit. En aquest poble hi ha una casa que des de temps ancestrals és coneguda per Ca l'Aranyó.

7.- MONISTROL.

Etim: Podria venir de "munire viam" (munitare) en el sentit d'obrir, facilitar, serien els murs o ponts que facilitaven el pas del riu (53).

Doc: En 25-5-986 Senderet i muller Adaleida donen a

Sant Cugat en terme de Subirats una terra en el lloc de "Munistrol" (54).

En 18-2-992 el vescomte Geribert fill de Guitard ven a Sant Cugat uns molins amb aigua. Ho té dels seus pares ...iusta alodem s. Cucufati s. Maria de Monistirolo (55).

En 18-8-993 "Guillirico" dóna a Sant Cugat entre altres terres, unes que té prop del castell de Subirats al lloc de Santa Maria de "Munistrolo" (56).

En 22-9-1035 "Oruca" femina i fills venen a "Reimundo", levita, i al seu germà "Geraldo" terres i cases que tenen del marit i pare "Salomone". Està tot això al terme de Subirats alou de Sant Cugat anomenat "Munistrollo" (57).

En 30-11-1043 "Stefanus Quisla" dóna a Sant Cugat part de les seves propietats que estan en terme del castell de Subirats, en l'alou de Sant Cugat dit "Munistrol" (58).

En 4-1-1066 en una venda es parla del terme de "Munistrol" (60).

En 27-1-1092 Ervigi i muller Gerbeca venen a Guitard Guillemí en terme de Subirats "in apendicio de Munistrolo" (61).

En 25-5-1109 Senderet i la seva muller fan donació a Sant Cugat d'unes terres situades al castell de Subirats, en el lloc que es diu "Munistrol" (62).

En 5-6-1121 el monestir de Sant Cugat dóna a portar a "Guillelmi Geraldi" i muller "Ermesendis" el mas que fou de "Guitardi Guillelmi".

Tot es troba en el terme de Santa Maria de "Munistrol" (63).

En 15-4-1125 el monestir de Sant Cugat dóna a Pere Bernard i muller Ermessenda la torre de "Munistrol" amb cases i batllia (64).

En 10-11-1127 en el testament de Berenguer Bonfill es diu que deixa terres en terme de "Munistrol" per al seu fill "Oler" (65).

En 28-1-1132 Ramon Guillem de la Granada i muller concedeixen a Sant Cugat aigua del riu Anoia en el terme de "Munistrol" (66).

En 5-9-1166 en unes confrontacions per donació de Sant Cugat a Ponç d'Espiells es diu: a ponent el mas de "Bancels" i la carretera que va de "Munistrol" a Barcelona (67).

En 5-9-1174 Ponç d'Espiells defineix a l'abat Guillem l'honor d'Espiells i d'"Enimbardes", entre les firmes hi ha la de "Bertrandi de Munistrol" (68).

Situació: És l'actual Monistrol d'Anoia, poble que fins el 1820 fou municipi independent i que des d'aquella data fou absorbit pel municipi de Sant Sadurní d'Anoia. Es troba situat a 139 metres d'alt, prop de l'Anoia, enfront del seu aiguabarreig amb el Riudebitlles. L'església de Santa Maria encara conserva indicis de parets de la seva primitiva construcció romànica. Tot el poble i terres que l'envolten és propietat del baró de Beniparrell que també és Marquès de Monistrol d'Anoia.

8.- ESPIELLS.

Etim: Derivat d'espíar, lloc de guaita. Prové d'"specellum" i aquest d'"speculor" que vol dir observar des d'un punt alt.

Doc.: El 988, en el precepte de Lotari sobre les propietats de Sant Cugat del Vallès, s'esmenta l'alou anomenat "Spicillos" a prop del castell de Subirats (69).

En 26-6-1063 el monestir de Sant Cugat concedeix a "Umbertus" i muller "Dalmizana" l'alou d'"Espidels" amb l'església de Sant Benet i la torre (70).

En 6-12-1125 Pere Ramon de Gelida, la seva mare i els seus

germans, defineixen, evacuen i pacifiquen en profit de Sant Cugat i del seu abat Rotllà les cases que llur pare Ramon, tenia a la vila d'"Spicellus" de manera que d'aleshores endavant sigui alou perpetu del monestir (71).

En 10-11-1127, en un testament de Berenguer Bonfill, hi ha una cessió de drets d'un mas d'"Espidels" que el difunt fa a favor d'una filla que es diu Ermessenda (72).

En 5-9-1166 l'abat Guillem de Sant Cugat dona a "Poncio de Espidellis" i descendents l'alou de Sant Cugat en el terme d'"Espidellis" (73).

En 5-9-1174 "Poncius de Espidels" defineix a l'abat Guillem l'honor d'"Espidels" i d'"Enimbardes" en la firma apareixen: "Pincii de Espidels", Arnal de Costa, Bertrand de Monistrol, Guillem Aspriel i altres (74).

En 8-8-1188 "Puculí de Vilanova", nét Berenguer i muller donen al monestir de Sant Cugat un alou que tenen a la parròquia de Sant Benet d'Espiells, en el lloc anomenat Cabanols o Prunera (75).

En 28-7-1189 Beliot i filla Ermessenda donen a Sant Cugat el mas que tenen a la parròquia de Sant Benet d'Espiells (76).

En 2-10-1194 Llobet d'Espiells renuncia a favor del preposit d'Espiells Berenguer de Santa Oliva, de les cases i totes les coses que Llobet té en el terme de la vila d'Espiells, per dos-cents sous en bona moneda circulant de Barcelona (77).

Situació: El poble d'Espiells es troba a l'est de l'actual terme de Sant Sadurní, tocant al de Subirats, a la dreta del riu Anoia. Domina el poble el monticle anomenat Miranda d'Espiells de 215 metres d'alçada, a on deuria haver-hi l'antiga torre de guaita; molt a prop hi ha la capella de Sant Benet d'Espiells, veritable joia del romànic penedesenc, únic vestigi en peu d'abans de la fundació de Sant Sadurní; és d'una nau molt petita, amb volta de canó encanyissada, absis semicircular desaparegut amb arc triomfal del segle X?, arcs formers a les parets laterals, fines-

tra de doble biaix a la paret S-O, Campanar de planta quadrada amb finestres geminades i teulada llisa de quatre vessants. Façana amb finestra d'espitllera i porta moderna. Tot el conjunt arquitectònic és del segle XII, excepte els murs laterals que són del primitiu temple.

9.- LLOPART.-

Etim.: De "Leupart", derivat de "Leuba", estimat, nom personal germànic.

Doc.: En 18-2-992 en la firma de la venda per part de Geribert a Sant Cugat d'una partida amb molins hi ha un "Lopardo". Tot està al lloc de Monistrol en el terme de Subirats (78).

En 22-2-992 En la firma d'una venda feta per Sant Cugat a Geribert en el lloc de Monistrol, hi firma un "Lopardo" (79).

En 18-8-993 a les donacions de "Guillerico" de terres al lloc de Monistrol al monestir de Sant Cugat, firma entre d'altres en "Leopardus" (80).

En 20-1-999 en una donació d'un alou en termes de Lavit i Subirats firma "Leopardus" (81).

Localització: Una masia del terme de Sant Sadurní afrontant amb el de Sant Llorenç d'Hortons s'anomena Cal Llopart de les Alzines i prop dels Casots (Subirats) hi ha Cal Llopart de la Costa. És cognom bastant estès a Sant Sadurní en llinatges molt antics.

10.- ROQUETES.-

Etim.: Vol dir roca petita.

Doc.: En 20-1-999 donació d'Ermenard es diu ... a ponent amb "ipsa Rochestes" i amb la terra de "Dacho" i de Sant Julià en terme entre els castells de Lavit i Subirats (82).

En 24-10-1029 en una commutació de terres feta per Gigo

i fills es diu... a migdia: amb l'"srada" que va a Subirats i arreu, i va a les "Rochetes" i a ponent: amb terra de Sant Julià i va a la pedra de les "Rochetes" i a cerç: l'"strada publica" (83).

Situació: Entre l'Aixertell i Can Ferrer del Mas hi ha la partida de terra anomenada les Roquetes.

11.— MIR.

Etim.: De "Mirone" cas oblic del nom germànic "Miro", que vol dir famós.

Doc.: En 20-1-999 firma "Mirone" en la donació per Ermenard d'un alou en el terme de Lavit (84).

En 4-5-1060 firma "Mir Ollomar" en la venda feta per "Fulchone" en el terme del castell de Subirats en el lloc de Monistrol (85).

En 17-12-1066 "Guillelmus Mironis" i muller venen a "Baroni" un alou que tener prop del riu Birlas entre Subirats i Lavit (86).

En 27-1-1092 en una venda feta per Ervigi en el lloc de Monistrol apareix en la firma "Mironi Guillelmi" i "Bernardi Mironi" (87).

En 22-5-1093 el monestir de Sant Cugat estableix els germans "Guilamanno" "Arberto" i "Mironi" en un mas amb terres i molí al terme del castell de Lavit (88).

En 9-8-1110 en l'establiment d'un alou al terme de Subirats per Nevia en les firmes hi ha "Mironi" (89).

Localització: És un cognom molt arrelat des d'antic a Sant Sadurní; existeix Cal Mir de les Casetes; al barri de Capdaval de la vila hi ha Cal Tino, els propietaris de la qual que ho són des de temps ancestrals s'anomenen Mir. A més existeix la pairalia de Cal Guineu que es cognomenen també Mir.

12.- ESTEVA.-

Etim.: De "Stephanus", nom del primer màrtir cristià.

Doc.: El 30-11-1043 "Stefanus Quinla" dona a Sant Cugat part de les seves propietats, terres pa i vi que ho té del seu pare Esteva. Està en el terme de Subirats, en l'alou anomenat Monistrol. Firma "Guilelm Esteva" (90).

Localització: És un antropònim bastant arrelat per aquestes contornades.

13.- EL PORTELL.-

Etim.: Derivat diminutiu de port, pas molt estret entre dues muntanyes o altres elevacions de terreny.

Doc.: En 30-11-1043 en el document d'"Stefanus Quinla" referint-se a la donació de les seves propietats, quan es parla dels límits es diu: a orient vinya de "Guilelm Ioan", migdia vinya de Sant Cugat i amb terra d'"Andrias"; ponent, "strada" que va al "Portel"... (91).

Situació: Els Alts del Portell són els actuals afrontaments entre els termes de Sant Sadurní d'Anoia i Piera pel Nord. Ja en terme de Piera hi ha el mas Portell on es pot confirmar que la casa existia en el segle XVI amb el nom de Mas de Coll del Portell. El 12-12-1159 hi ha referències d'existir una estança sense precisar ben bé el que era (92).

14.- LAVERNÓ.-

Etim.: De vern, arbre de ribera de la família de les betulàcies. Està mal escrit Avernó.

Doc.: En 4-8-1111 l'abat Roland estableix a Arnald Berenguer un alou que fou de Nevia, situat a Terresbeces, durant la descripció es diu: a orient, l'alou de Subirats i el "corrent d'aigua" de "Cebern"; a migdia l'"strata publica" que va a la Granada (93).

En 25-7-1152 fou establerta una permuta i s'esmenta el castell de Subirats, el lloc de "Sancti Patri de Cibeno" i Sant Pau d'Ordal (94).

Situació: La riera de Lavernó travessa el terme municipal de Sant Sadurní pel migdia entre la partida de Rocabrúna i la Timba per una banda i per l'altra afrontant el terme de Subirats la partida de la Carosa i la serralada anomenada les Rovires. Forma un meandre anomenat d'en Mas.

15.— DURAN.-

Etim.: De "Durandus" que venia a significar "que has de durar".

Doc.: En 12-7-1117 "Edelbaldus" dona terra treballada i erma i vinya i horta amb fruiters en terme de Subirats, firmen entre d'altres "Durandus" (95).

Localització: És un cognom molt generalitzat a la Fortesa (agregat del terme de Piera) des de temps pretèrits. La Fortesa encara que pertany a Piera degut a la seva proximitat geogràfica a Sant Sadurní, tots els contactes tant humans com comercials els té aquí.

16.— COLOMER.-

Etim.: de "columbarium", lloc a on hi ha coloms.

Doc.: En 5-9-1166 hi ha una donació que l'abat Guillem fa a Ponç d'Espiells i descendents, d'uns alous al lloc d'Espiells, i s'esmenta el camp del "columbario" el de "trileam" el "mas Puteo" l'alou d' "Enimbardes" i el camp "Malo Granario" (96).

Situació: Prop de l'actual Torre-ramona, al terme de Subirats, no molt lluny d'Espiells, existeixen la torrota d'en Pastera i la Torrota de Cal Pinya, dues construccions tingudes per columbaris romans per alguns estudiosos (97), encara que el més probable és que siguin colomers, és a dir torres construïdes durant l'alta edat mitjana per a la cria de coloms. A Subirats hi ha el molí

de la Coloma (caseriu)? i a Gelida Can Colomer (masia) i a Lavit el mas de la Palomera (98).

17.— LES ROVIRES.-

Etim.: és una roureda, del llatí "roborea".

Doc.: 28-2-917 Ermenard i Udalard fills del vescomte Udalard atenent les demandes del monjos de Sant Cugat que els demanen terres per treballar prop del riu Anoia, en els límits es diu: més enllà del riu la "rovira" que afronta a orient amb el riu Anoia i de part de ponent amb la serra o puig on hi ha el monuments antics (Pujol d'en Figueres) (99).

En 988, en el precepte de Lotari sobre les propietats de Sant Cugat s'extreu: a part de migdia el riu Anoia i després segueix pel torrent per on va la "via a tot arreu" i més enllà del riu la "rovira" que confronta per la part d'orient amb el riu Anoia, per la part d'occident amb la serra o puig dels monuments antics (100).

En 25-8-1172 Bernat Ermengol amb consentiment de la seva muller Beatriu i del fills dona el mas de "Ruvira" que està en el terme del castell de Subirats, prop de la casa dita Bellestar (101).

Situació: El mas és molt difícil d'identificar, un lloc adient podria ésser a on actualment hi ha Can Ferrer del Mas. Prop de la Torre-ramona hi ha l'antiga capella de Sant Joan de Sesrovires, romànica en part; la serralada que hi ha a migdia del terme, que comença al torrent d'en Savall i acaba al torrent d'en Figueres porta el nom de "Les Rovires".

18.— LA TRIOLA.-

Etim.: Derivat diminutiu de tria = trilla, tancat fet amb fullam i brancatge de plantes enfiladisses sostingut per pals ficats a terra.

Doc.: En 25-8-1172 en la donació del mas de la "Ruvira", en els límits es diu; a orient, amb el riu Anoia, a migdia, amb el torrent que corre quan plou i va a la "Triola", a ponent, amb la

via pública o amb el marge gros i a cercç, amb el torrent dit d'"Albareda" i amb el mas de "Podio". Tot en terme del castell de Subirats prop de la casa dita Bellestar (102).

Situació: La partida de la Triola (o les Trioles) són els terrenys que es troben al N-O de l'actual casc urbà de Sant Sadurní entre el Camí de Can Codorniu, el carrer de Gelida, el camí de Can Ferrer i la nova via de Ronda. Hi ha la zona esportiva.

19.- BELLESTAR.-

Etim.: Paraula composta de bell —formós, bonic— i estar —lloc—.

Doc.: En el document del 25-8-1172 esmentat quan es descriu la Triola es diu que tot està en el terme de Subirats prop de la casa dita Bellestar. Hi firmen entre d'altres Bernard de Bellestar (103).

Situació: La partida de Bellestar es troba situada entre l'aiguabarreig del Riudebitlles i l'Anoia per una banda i Cal Xurriu fins el pantà de Can Codorniu per l'altra. Avui hi ha una casa de camp moderna coneguda per aquest nom en el lloc a on es troba situada aquesta partida. L'antic emplaçament de la casa de Bellestar es difícil esbrinar-lo per no existir cap resta fiable.

20.- VILARNAU.-

Etim.: Grafia aglutinada de Vila Arnau. Arnau nom personal germànic vol dir "àliga governant".

Doc.: Es troba que el bisbe autoritzà el 1196 la construcció al costat de la casa forta de Vilarnau d'una capella en honor a Santa Maria que es trobava en ruïnes el 1508 (104).

Situació: A llevant del terme municipal de Sant Sadurní, al paratge conegut per molí del Racó. A prop del riu Anoia dalt d'un petit monticle a on encara es poden veure les malmeses ruïnes del que un dia fou quadra de Vilarnau; davant mateix, mirant a ponent hi ha Can Codorniu a l'altra banda del riu.

* * * * *

NOTES

- (1) Cartulari de Sant Cugat del Vallès, per J. Rius, Pbro. Barcelona 1945 document núm. 449.
- (2) Monografia històrica - pintoresca de la vila de Sant Sadurní d'Anoya P. Torelló y Borràs Barcelona 1909 pàg. 49.
- (3) Cartulari de Sant Cugat, núm. 9
- (4) Idem. núm. 45
- (5) Idem. núm. 122
- (6) De l'arxiu de Sant Cugat segons P. Marca núm. 937.
- (7) Cartulari de Sant Cugat núm. 278
- (8) Idem. núm. 292
- (9) Idem. núm. 342
- (10) Joventut Cristiana, núm. 395 novembre 1974 pàg. 224-225. R. Bosch de Noya.
- (11) Atlas Comarcal de Sant Sadurní d'Anoya 1979 S. Llorach pàg. 17.
- (12) Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana. Joan Coromines Vol. I Barcelona 1980 pàg. 321.
- (13) Cartulari de Sant Cugat núm. 9
- (14) Idem. núm. 181.
- (15) De l'arxiu de Sant Cugat segons P. Marca núm. 937.
- (16) Cartulari núm. 278
- (17) Idem. núm. 781
- (18) Idem. núm. 805
- (19) Idem. núm. 836
- (20) Idem. núm. 878
- (21) Idem. núm. 919
- (22) Idem. núm. 1019
- (23) Idem. núm. 1083
- (24) Estudio - informe... de "Sant Pere de Riudebitlles" per Cristòfor Cardús pàg. 3, 1976.
- (25) Cartulari de Sant Cugat núm. 9
- (26) Idem. núm. 45
- (27) Idem. núm. 278
- (28) Idem. núm. 511
- (29) Idem. núm. 45
- (30) Idem. núm. 122
- (31) Idem. núm. 304
- (32) Idem. núm. 342
- (33) Idem. núm. 511
- (34) Idem. núm. 549

- (35) Idem. núm. 653
- (36) Idem. núm. 702
- (37) Idem. núm. 749
- (38) Idem. núm. 796
- (39) Idem. núm. 802
- (40) Idem. núm. 1019
- (41) Idem. núm. 1119
- (42) Idem. núm. 1183
- (43) Idem. núm. 45
- (44) Idem. núm. 122
- (45) Idem. núm. 432
- (46) Idem. núm. 878
- (47) Idem. núm. 1019
- (48) Idem. núm. 45
- (49) Idem. núm. 122
- (50) Idem. núm. 796
- (51) Idem. núm. 802
- (52) Idem. núm. 1183
- (53) Segons mossèn Antoni Margarit.
- (54) Cartulari núm. 181
- (55) Idem. núm. 278
- (56) Idem. núm. 292.
- (57) Idem. núm. 539
- (58) Idem. núm. 653
- (59) Idem. núm. 620
- (60) Idem. núm. 644
- (61) Idem. núm. 746
- (62) Idem. núm. 805
- (63) Idem. núm. 854
- (64) Idem. núm. 878
- (65) Idem. núm. 890
- (66) Idem. núm. 919
- (67) Idem. núm. 1061
- (68) Idem. núm. 1097
- (69) De l'arxiu de Sant Cugat segons P. Marca núm. 937
- (70) Cartulari núm. 633
- (71) Idem. núm. 886
- (72) Idem. núm. 890
- (73) Idem. núm. 1061
- (74) Idem. núm. 1097

- (75) Idem. núm. 1179
- (76) Idem. núm. 1180
- (77) Idem. núm. 1201
- (78) Idem. núm. 278
- (79) Idem. núm. 279
- (80) Idem. núm. 292
- (81) Idem. núm. 342
- (82) Idem. núm. 342
- (83) Idem. núm. 511
- (84) Idem. núm. 342
- (85) Idem. núm. 620
- (86) Idem. núm. 653
- (87) Idem. núm. 746
- (88) Idem. núm. 749
- (89) Idem. núm. 807
- (90) Idem. núm. 563
- (91) Idem. núm. 563
- (92) El terme municipal de Piera per A. Escuder i Costa 1981
- (93) Cartulari núm. 814
- (94) El "llibre Blanch" de Santes Creus. F. Udina Martorell Barcelona 1947
pàg. 59 doc. 53.
- (95) Cartulari núm. 836
- (96) Idem. núm. 1061
- (97) Ampurias XXVIII Barcelona 1966 pàg. 255-261,
- (98) Columbaris, colomers i Palomers. A. Pladevall i altres. Barcelona 1976
pàg. 12.
- (99) Cartulari núm. 9
- (100) De l'arxiu de Sant Cugat segons P. Marca núm. 937
- (101) Cartulari núm. 1083
- (102) Idem. núm. 1083
- (103) Idem. núm. 1083
- (104) El Cep, núm. 13.7-5-1981. La casa Forta de Vilarnau. S. Llorach

